

24. septembra 2026

Jaroslav Daniška, šéfredaktor Markeru
Jakub Tužinský, redaktor

Vážená redakcia,

PREČO SA SLOVENSKO SPORÍ O NOVÉ PRAVIDLÁ PRE GMO?

článok s týmto názvom od Jakuba Tužinského vyšiel v Markeri 9. septembra a vyžaduje si opravu, doplnenie, prehĺbenie iným článkom.

Podporujem Marker pravidelne a odporúčam ho, lebo vaša odvaha k pravde žiari ako hviezda, ktorá nás vytrháva z mravného bahna. Chápem to tak, že máme spoločný veľký cieľ minimálne potiať, aby sa verejný diskurz stal pravdivejším než je. Týmto listom, ako sa k nemu postavíte, definitívne zistím, či a aké hranice má vaša vôľa k pravde. Podporu budem posilať tak či tak, lebo ste pre Slovensko nesmierne dôležití. No prestanem s pokusmi vám nejako radiť, prispieť, pomôcť. Váš trest potom bude, že ani nebudete chápať, kde ste urobili chybu – a pod článkom si nájdete len také poznámky ako "*Má Marker nového sponzora?*". Ak mi ľudia na očiach zbadajú, že už neverím v rýdzosť vášho úmyslu, bude to pre vás horší osud, než keby vám tisícky somárov hrubo nadávali na internete.

Vzhľadom na celkový kredit Markeru verím, že Jakubovým úmyslom bolo pravdivo a užitočne informovať. Máte aj dobrý systém, že redaktori sa dlhodobo špecializujú na svoje témy; tak nech sa na ňu pozrie ešte raz a poriadne. Ten článok vznikol akousi snahou o vyvážený postoj medzi rôznymi mediálnymi správami; bez kontaktu so živými ľuďmi a skutočnými udalosťami. No mediálne správy sú kontaminované množstvom lží a výsledok takého postupu nie je pravdivý stred, ale takpovediac aritmetický priemer medzi pravdou a zlými úmyslami. Preto som navrhoval, aby si Marker vytvoril sieť poradcov, ktorí sú dlhé roky činní v tej či onej oblasti, ale takých, čo majú charakterovú integritu – teda vám pravdivo vyložia, čo sa deje. Okrem toho novinár môže ísť za oboma stranami a konfrontovať ich s faktami, čím veľmi rýchlo zistí, kto chce veci vyjasňovať a kto zahmlieva. Ako rozoznať čestného človeka, to každého rád naučím a bez toho sa dnes nikam nepohneme.

Hnutie *Slovensko bez GMO* založili moji žiaci, vďaka čomu som sa zúčastnil aj rokovaní s poslancami pri finálnom zápase o postoj vlády k deregulácii NGT. Prispeli sme k takému smerovaniu udalostí, že zástancovia deregulácie sa sami odhalili ako lobisti a nie vedci. Inak by sa asi vláda musela podriaďovať názoru "odborníkov". Ak má Marker odvahu, mohol by aspoň sčasti informovať o tom, čo sa tu v skutočnosti odohráva. Nepoviete to na plné ústa ako ja, že komerčný kapitál deformuje vedu, existenčne vydiera akademické inštitúcie a má tam svojich zradných spojencov. Ale ako novinári môžete poukázať aspoň na holé fakty a udalosti, z ktorých to vyplýva.

Iba posledná veta článku zaujala zreteľne správny postoj: chceme zachovať označovanie potravín, aby sme sa mohli rozhodnúť, čo budeme jesť. Zrušenie označovania ruší slobodu výberu a donucuje ľudí jesť, čo nechcú. Väčšina Európanov GMO potraviny odmieta, čo je ušlý zisk, a práve preto koncernom záleží na neoznačovaní. No nielen preto, ale ešte z oveľa horšieho dôvodu. Neoznačené NGT pustené do potravinového reťazca nebudú viac dohľadateľné. Nezistíme už ani kto ich jedol a kto nie, čo znemožní urobiť aspoň dodatočne odborné štúdie, prečo ľudia skôr zomierajú, chorejú a trpia alergiami. To sa už nedozvieme a náklady ponesú občania so zdravotným systémom, kým koncernom prenecháme čisté zisky.

Autor si neuvedomil, do akej miery v závere článku prevzal falošnú argumentáciu korporácií, ktorá len odvádza pozornosť od skutočného predmetu sporu. Korporácie si platia influencerov, aby rozširovali naratív, že kritici deregulácie sú neznalí vedy a zo strachu pred neznámym brzdia technicko-ekonomický pokrok. Jeden taký práve napísal článok [Ked' krpce porazili vedu](#). Váš redaktor ku koncu článku naletel na rovnakú nôtu. Jeho záver úplne zavádza a stavia veci na hlavu.

Ten záver znel, že by sme mali zvážiť pomer prínosov a rizík; a ak prínosy prevážia, prekonať našu iracionálnu nedôveru k NGT. Mali by sme napríklad akceptovať potenciálne riziká NGT, ktorá by pomohla odvrátiť smrť hladujúcich ľudí. Poplietli ste tým sporné strany, kto tu čo zastáva. My odporcovia deregulácie stojíme na strane vedy. Ved' my sa dožadujeme zváženia prínosov a rizík, lebo deregulácia hodnotenie rizík zrušila. My sa opierame o skutočné experimenty, kým deregulácia je zdôvodnená len neoverenými domnienkami a predpokladmi.

Neuveriteľnými predpokladmi. Deregulácia sa prijala s tým, že NGT1 vznikajú procesom ekvivalentným prirodzenému kríženiu v prírode a preto nemôžu byť toxické. Čo je to za blábol? Ved' príroda je plná jedov! Aj keby išlo o prirodzený proces, museli by sme rátať s rizikom škodlivín. No ide o proces veľmi odlišný od prirodzeného. NGT1 techniky nielen vložia do organizmu cielene nové gény (menej než 20), ale zároveň potrhávajú a zmenia DNA na tisícoch ďalších miest nezámerné a nekontrolovane. Aj rastliny v prírode síce mutujú a pozmeňujú svoj genóm, ale robia to menej často a nie hocijako. Dôležité časti DNA nikdy nemenia a ostatné zmeny sa dejú s inteligenciou, ktorá je výsledkom stá miliónoch rokov skúseností. Rastlina si múdro mení DNA podľa životných podmienok a poškodenú DNA napríklad UV žiarením si opravuje. Oproti tomu genetické nožnice CRISPR-Cas dosekajú celý genóm hlava-nehlava hocikde. Len zástancovia deregulácie nám nahovárajú, že aj v prírode všetko mutuje naslepo, takže v tom vlastne nie je žiaden rozdiel. Je to sto rokov prekonaná domnienka raného neodarwinizmu, že príroda nemá žiadnu inteligenciu a mutácie sú výsledkom hlúpej náhody.

Jedy nevznikajú len transgenézou čiže prenesením génov z nepříbuzných organizmov a cisgenéza nie je automaticky bezpečná. I jedlé rastliny majú potenciál zabiť človeka, a to aj samé osebe, bez kríženia. Zemiak stačí odhrať a vystaviť svetlu, aby tvoril jedovatý solanín. Ružovité čiže väčšina ovocia tvoria kyanogénne glykozidy, ktoré sa v ľudskom žalúdku menia na smrtonosné cyankáli. Záleží len na množstve, ročnom období, stresových faktoroch a v ktorej časti rastliny. Taký genóm stačí pozmeniť, aby človek padol mŕtvy po zahryznutí do jablka. No deregulátori sú si vopred istí, že pri masovom a nekontrolovanom poškodzovaní DNA ani raz nenastane žiadna nešťastná kombinácia. Od júla 2028 si už nikto nemá robiť starosti, že by akoukoľvek kombináciou DNA mohlo kedy vzniknúť čosi zdraviu škodlivé.

Šokuje ma čítať, že *"tvrdenia o toxicite si vyžadujú dôkazy"*. Alebo že *"včelári nepredložili experiment dokazujúci škodlivosť NGT1 ako celej kategórie"*. Jednak škodlivosť rôznych GMO aj NGT nie je teoretickou obavou, ale historickým faktom. A právne to má byť naopak: výrobca má overiť netoxickosť toho, čo predáva, a nie konzument dokazovať, že sa otrávil. Nie včelári majú dokazovať škodlivosť všetkých NGT1, lebo väčšina z nich bude neškodná. Ale výrobcovia by museli dokázať neškodnosť NGT1 ako kategórie – a práve preto, že sa to nedá, nemôžeme deregulovať! Až doteraz platil princíp predbežnej opatrnosti, ktorý nedovoľoval zaviesť novú chemikáliu, liek či GMO, kým existovala vedecká neistota o možných negatívnych dopadoch na zdravie a životné prostredie. Európarlament urobil 17. júna bezprecedentný krok a tento princíp opustil.

Pokojne ste prevzali tvrdenie, že *"SAV považuje nové pravidlá za vedecky podložené"*. Ak sú vedecky podložené, tak prečo nepovedia čím? Za vyjadrením SAV nie je uvedená žiadna vedecká štúdia! Nie je to vedecký názor, ale len osobné želanie ľudí pracujúcich na SAV. Veda je iba to, čo sa opiera o dôkazy a pod každým vedeckým dobrozdaním musia byť uvedené pramene. Požiadajte ich, aby ich doplnili –

neurobia to. Žiaden všeobecný dôkaz netoxickosti NGT totiž nielenže neexistuje, ale existovať ani teoreticky nemôže. Toxicita je úplne individuálna. Posúdiť sa dá len u každej konkrétnej látky a druhu organizmu zvlášť. Niekedy aj poddruh či jednotlivci majú osobitnú intoleranciu (ako indiáni na alkohol).

GMO sa používajú už 32 rokov a je to história prevažne nesplnených sľubov a katastrof. Indickým roľníkom sľubovali raj s Bt-bavlnou vyrábajúcou pesticíd proti škodcom. No hmyz si vyvinul odolnosť a úrody nielenže zlyhali, ale roľníkov to vtiahlo do dlhovej špirály za licencované osivo. Nasledovali hromadné samovraždy. Mexiko sa bráni americkej GM kukurici, lebo je jedovatá a kontaminovala im národné bohatstvo prirodzených odrôd vyšľachtených za tisícročia. GM sója odolná na dikambu zničila dobré susedské vzťahy farmárov v USA a dohnala ich k vražednej nenávisti. Jeden pestuje GM plodinu a postrekuje prudkým herbicídum, no ten sa vetrom preniesie k niekomu inému a naraz mu zničí celý sad či záhradu. Nevinný poľnohospodár je zruinovaný alebo násilím donútený prejsť na rovnaké GM.

História GMO svedčí skôr v prospech ich úplného zákazu. Napriek zlým skúsenostiam nežiadame plošný zákaz NGT, ale len zachovať ich reguláciu. Nezanedbávať skúmanie rizík v mene pseudovedeckých bájak, že NGT sú automaticky neškodné. Aj doterajšia regulácia už bola nedostatočná, lebo stačilo myš kŕmiť tri mesiace novým GMO. Kto kŕmil myš dva roky, ako Séralini, tomu zakázali publikovať. Človek však bude jesť GM plodiny po celý život, a nie len tri mesiace. Namiesto predĺženia pokusov ich celkom rušíme a ideme robiť pokusy bez myši rovno na ľuďoch.

Možno sa nájde dajaká vydarená NGT plodina. Nebránime sa jej vývoju, ale žiadame zodpovedný a spravodlivý právny rámec. Žalujeme neprípustnú legislatívu, ktorá len zvyšuje korporáciám zisky a dovoľuje im externalizovať škody; zbavuje ich zodpovednosti a vydáva ľudstvo aj celý ekosystém napospas ich šafáreniu. Nemusia už skúmať ani riziká, ani zodpovedať za následky, ktoré viac nebudú dosledovateľné. Biofarmár znáša náklady na izoláciu vlastnej farmy a techniky od GM, čo sa napriek deklarovaným opatreniam nedarí. GM výrobcovia mu geneticky kontaminujú tradičné plodiny, ktoré už nemôže predať ako bio. Pre extra vynaloženú zbytočnú námahu a súdne spory skrachuje. Je otázne, či to majú poľnohospodári a celý biosektor vôbec prežiť.

Európa tu zavádza aspoň dva spravodlivejšie princípy, a to: 1. "znečisťovateľ platí", 2. "dôkazné bremeno nesie majiteľ patentu". Doposiaľ v tom totiž panovala do neba volajúca zvrátenosť: nielenže bioroľníci znehodnotili úrodu, ale ho aj zažalovali, že im za to nezaplatil – má totiž na poli ich patentovanú DNA! Zaťažili ho tak ešte trovami na vedecké a právne dokazovanie, že mu tam dajaký variant DNA priviela vietor alebo ho sám konvenčne vyšľachtil. V tejto súvislosti si všimnite protirečenie obsiahnuté vo vyhlásení SAV: NGT1 sú vraj laboratórne nerozlíšiteľné od konvenčne vyšľachtených rastlín. O pár odstavcov nižšie však stojí, že si ich koncerny patentujú. Čaká nás zmätok o tom, komu čo patrí a kto čo zavinil. Legislatóri to vedia už teraz a preto zavádzajú hneď aj "národné odškodňovacie fondy". Všetci sa nakoniec poskladáme na vzniknuté škody; a z konkurencie vypadnú tí finančne zraniteľnejší.

Rušíme verejný dozor a prenechávame všetko na dobré slovo korporáciám v nepochopiteľnej dôvere, že nás nezabijú – hoci práve to celý čas robia. Monsanto nás presvedčovalo, že glyfosát nie je rakovinotvorný a GM produkty sú neškodné. Pritom súčasne zabráňovalo výskumu, ktorý by to mohol zistiť. Keď Arpád Pusztai prezradil novinárom, že mu chorejú myši kŕmené transgénym zemiakom, nasledoval brutálny úder. Média, čo to spomenuli, mali ihneď na krku žalobu. Rozhnevané Monsanto postavilo do pozornosti premiérov Spojených štátov aj Veľkej Británie, Clintona aj Blaira, ktorý pohrozil Rowettovmu inštitútu likvidáciou, ak sa okamžite nezbavia Pusztai a nevyhlásia ho za idiota. Predstavte si hlavy štátov ako podriadených na koberci u majiteľa Monsata, aby ste pochopili, kde žijeme a aká je dôveryhodnosť oficiálnej vedy.

So slovenskou akadémiou či univerzitou je to rovnako: vedci sa boja o granty a kariérny postup. Akadémia preto v čase koronavírusu zlyhala; namiesto nezávislej expertízy len opakovala mediálnu propagandu. Neospravedlnila sa ani potom, čo už vyšetrovanie v Spojených štátoch sčasti odkrylo zločinné pozadie pandémie. Takisto podporuje aj NGT agendu. Botanická spoločnosť pri SAV najprv podpísala našu výzvu proti deregulácii – z čoho vidno ich skutočný názor. Svoj podpis však stiahli po agresívnom nátlaku (o čom nám referovali insideri). Oproti tomu Slovenská semenárska a šľachtiteľská asociácia od začiatku podporuje dereguláciu, pretože vôbec nie je slovenská. Z jej dvanástich členov desať sú zahraničné koncerny a ich dcéry. Nemá to nič s vedou. Táto takzvaná veda nie je výsledkom nestranného myslenia, ale existenčného vydierania.

Tieto koncerny vždy klamú až dovtedy, kým ich nechytíme. Firma *Recombinetics* napríklad s veľkou slávou predstavila bezrohý dobytok. Išlo vraj o celkom čistú a presnú NGT metódu, vypnutie jediného génu pre tvorbu rohov. O štyri roky neskôr niekto náhodou zoskenoval celý genóm toho dobytky, lebo sa nudil v laboratóriu počas covidu. Vysvitlo, že sú to transgénne zvieratá – obsahovali bakteriálnu DNA, ktorá im dávala dedičnú rezistenciu voči antibiotikám. Keby sa to dostalo do potravinového reťazca a ľudského čreva, vznikli by superpatogény odolávajúce antibiotikám. Ak raz dôjde k rezistencii baktérií, hrozia nám stamilióny mŕtvych. Firma posadnutá ziskami sa ľahostajne ani len nepozrela, čo vypúšťa do sveta. Radšej ušetrí pár tisíc vlastných dolárov na sekvenovanie genómu, než milióny cudzích životov.

Jakub nevedomky prevzal tú istú monštróznú logiku, kde koncerny si ušetrí malé náklady za cenu miliónov obetí, a ešte to zdôvodňujú tým, že chcú zachrániť hladujúcich! Dereguláciou nikoho nezachraňujeme. Načo je dobré prestať skúmať riziko a brať ho na seba zbytočne – to sa až tak ponáhľame? Veď potravín je nadbytok a vyhadzujeme ich po miliónoch ton. Hladomor je v súčasnosti len tam, kde je spôsobený občianskymi vojnami – stačí s tým prestať. Navyše v krajinách s nedisciplinovanou populačnou explóziou, kde sa obyvateľstvo každou generáciou zdvojnásobí, žiadna superpotravina nepomôže.

A okrem toho, žiadna GM potravina doposiaľ nepriniesla vyššie výnosy sama osebe. Výnosy rástli len vybičováním množstva herbicídov, pesticídov a fungicídov pri GM odolnej odrode; čiže sa dosiahli za cenu ničenia ekosystému a dlhodobu práveže spôsobia hlad. Učíme plodiny produkovať čoraz viac jedov, ktoré sú údajne neškodné pre človeka. Popri tom sa z "neznámych príčin" zniekol'konásobil podiel alergikov. Tie jedotvorné gény nezadržateľne unikajú do divej prírody, z GM kukurice sú už aj v divej teosinte apod. Nelikvidujú hmyz len na poli, ale všade, a s ním všetko súvisiace ako vtáctvo či opeľovanie.

Včely hynú, okrem iného kvôli dezorientácii spôsobenej glyfosátom. Po vyhynutí včelstva nás čaká tento scenár: z pultov sa stratí väčšina ovocia, zeleniny i orechov. Zostane len vetrom opeľovaná, jednotvárna strava: pšenica, ryža, kukurica, zemiaky. Ľudstvo hneď nezomrie hladom, ale nastane globálna podvýživa a zdravotná kríza. Zmiznú aj krmoviny pre hospodárske zvieratá a dôjde k úbytku mäsa a mlieka. Zvieratá vo voľnej prírode stratia potravu, zrútia sa ekologické reťazce a nasledovať bude ekonomický kolaps. Jaj, áno, drony budú opeľovať, ale nech vyrobí aj med a nahradia tisíc ďalších funkcií v prírode. Od včely k dronu nie je pokrok, ale sci-fi dystopia.

Deregulácia sa nezakladá na vede, ale na veľkých sľuboch, ktoré sa už tri desaťročia neplnia. Kde je dnes trvanlivá paradajka či losos rastúci dvakrát rýchlejšie? Dôvod poznáme všetci, kto trochu rozumieme prírode. Živý organizmus je nesmierne zložitý pradio státisícov spätných väzieb vyladených miliónmi rokov evolúcie. Každá vlastnosť vzniká súhrou bezpočtu procesov a každá látka má mnohostranné účinky. Prepnutím jedného génu sa pokazí naraz viac vecí, ale želaná komplexná vlastnosť tým nevzniká. Len ľudia posadnutí vidinou zisku si to tak stále predstavujú. Nevyužívajú, ale

zneužívajú vedu, pričom vedu ako celok ignorujú. Znásilňujú prírodu bezohľadnými jednoúčelovými zásahmi.

Osobne verím, že bioinžinierstvo má budúcnosť. Môžeme nadviazať na dielo prírody a doviest' ho k ešte väčšej dokonalosti. Ale to len s veľkou pokorou, opatrnosťou, pomaly a hlavne s dobrými úmyslami. Musíme s láskou porozumieť spôsobu, ako myslí sama príroda a spolupracovať s ňou, nie ju iba znásilniť a vykoristiť. Vrátime sa k subtilnejším a inteligentnejším cestám šľachtenia. Nezastávam teda krajný biokonzervativizmus, podľa ktorého by sme sa nemali dotknúť raz navždy dokonalého diela Stvoriteľa. Ale druhý extrém je predpokladať, že príroda je hlúpa a smieme bezhlavo masakrovať kadečo, čomu ani nerozumieme. Príroda obsahuje inteligenciu, pradávnú a hlbokú.

Zlatá ryža by azda bola pomohla ázijským deťom prekonať nedostatok vitamínu A. Nedozvieme sa to, lebo filipínska vláda ju odmietla. Ľudia to urobili aj zo strachu, ale bodaj by nie – keď im ju prinášal novodobý Dr. Moreau (Bill Gates), šialený vedec z Wellsovhovho románu, čo robil hrôzostrašné pokusy s krížením zvierat a ľudí. Ľudia nemusia rozumieť vede – stačí, ak vedia rozoznať, kto je dôveryhodný.

Stúpenci deregulácie NGT si nezaslúžia žiadnu dôveru, pretože podvádzajú. Nepodvádzajú len "podľa môjho názoru", ale podľa každého názoru, vrátane ich vlastného. Vedia o tom a preto sa boja otvorenej odbornej diskusie ako čert kríža. Kto sám verí tomu, čo hlása, víta dialóg ako príležitosť vyložiť hĺbku svojich argumentov; komu ide o pravdu, chce počuť oponenta, aby sa k nej priblížil. Títo sa zbabelo schovávajú a vy ich citujete naroven s čestnými, rovnými ľuďmi? Naučte sa rozoznávať, kto je kto; a ako sa to robí, aby sa ľudia sami odhalili. Dokážete potom prejsť od takzvaných názorov k pravde presahujúcej názory. Hovoríme o rovine, ktorá vôbec nezávisí od toho, že tu sú rôzne odborné pohľady a ktorý z nich sa nakoniec potvrdí. Čistota úmyslu je okamžitou pravdou, ukazuje sever ako kompas – len táto spoločnosť duchovne oslepla, preto je v takom chaose.

Na poľnohospodárskej univerzite v Nitre sa v čase hlasovania v Bruseli o deregulácii konala kvázi-odborná konferencia. Odborníci sa tam akože zhodli na naliehavej potrebe deregulácie NGT; inak nám vraj ujde vlak do blahobytnej budúcnosti. A vláda by sa mala riadiť ich odborným názorom. Lebo *"o vede sa nediskutuje a nehlasuje demokraticky"*, znelo heslo aj počas pandémie. Isteže, občan nie je odborník; ale občan musí vedieť rozlíšiť, kto tým odborníkom je a kto nie; teda rozoznať najprv vedu od pseudovedy, než sa začne spoliehať na vedcov. No ako to urobiť, keď sa všetci pretvarujú za vedcov? Pozvali sme do Nitry profesora Michaela Antoniou z Kings College v Londýne; je to špičkový molekulárny genetik a toxikológ s 35-ročnou praxou. Práve v tom, o čo išlo, bol asi skúsenejší než všetci ostatní, čo sa tam zišli dohromady. A ajhľa: nesmel vystúpiť!

Veda je len to, čo je pripravené vyrovnat' sa s oponentúrou. Čiže v Nitre to bola schôdza lobistov, ktorí len predstierali, že robia vedeckú konferenciu. Tí ľudia si tam medzi sebou hovorili toto: nesmieme zopakovať rovnakú chybu ako pri starých GMO; NGT nesmú byť označené, aby sa kupovali. Oni neslúžia ľuďom, ale používajú ľudí na výrobu zisku a napchajú nás svojimi produktmi aj proti našej vôli. Ani ich nenapadá, aby svoju žiarivú víziu budúcnosti s NGT Európanom najprv vysvetlili a získali si ich dobrovoľný súhlas; či aby obnovili dôveru tým, že podporia výskum s úprimným cieľom zistiť pravdu namiesto toho, aby výskumu zabraňovali a falšovali ho.

Práveže vec je čiernobiela a nie, že nie. Totálny zákaz všetkého – a až prestanete klamať, príd'te. Tak by mal s nimi jednať európsky a každý parlament, keby mal chrbticu.

Nerobím záver, že Jakub bude zlý novinár. Robím ten najpozitívnejší možný záver: s témou len začal a mal na ňu obmedzený čas. Z textu vidno poctivé úsilie, ale výsledok je veľký prešľap.

Píšem tento otvorený list jednak pre verejnosť; ako aj pre sebaistotu poslancov, čo stoja za žalobou; a tiež pre vašu redakciu, ako konkrétny príklad, čo som vám kládol na srdce. K pravde sa nedostanete žiadnou rekombináciou vonkajších informácií, ktorých duchovný pôvod je kadejaký. Ani logické

uvažovanie nestačí. Je potrebné otvoriť mravné oko v živom styku a aktívne podniknúť morálny experiment, ktorý zviditeľňuje aj skryté hybné sily v pozadí. To sa musíme naučiť.

Marker by mal mať sieť dôveryhodných konzultantov, i viac než jedného na každú odbornú tému; takých, kde sa odbornosť spája s charakterom; a pretože občasných, aj zadarmo. Nepotrebuje na to ďalšie peniaze a čas vám to len ušetrí, keď sa niekto s vami podelí o desaťročia skúseností, ktoré vás presahujú. Overiť si čokoľvek je omnoho ľahšie, než na to prísť. To som vám chcel povedať a ilustrujem to teraz na téme NGT. Pritom GM nie je ani moja téma, len pomáham vec vysvetliť, lebo trochu vidím do evolučnej biológie a môžem si dovoliť povedať pravdu, keď už ma neplatí akadémia. K čomu som ponúkal môj príspevok, trebárs aj anonymne z pozadia, sú veľké hodnotové spoločenské spory vo svetle poznania historického, neurovedeckého apod. Prehlbilo by to obsahovú kvalitu a účinnosť Markeru. Nemuseli by ste v tom smere zostávať len pri chabých deklaráciách osobného vierovyznania.

Po tomto už musíte chápať, čo mám na mysli, a ak o to nemáte záujem, neodpovedajte. Je to môj posledný list. Nehnevám sa a podporujem vás tak, ako to robíte. Hoci nie je logické nechcieť prehľbiť kvalitu vašich vlastných novín a odmietat' darované skúsenosti, ktoré iných stáli pot a prácu. Z faktu, že to robíte, vyplýva, že máte v mysliach dajakú mentálnu zábranu. Ako keby som nehovoril pravdu alebo ste sa mi báli niečo povedať. Je jedno, čo to je – je to chyba, lebo to bráni dobrému. Je dokonca aj jedno, či je to pravda; lebo vám chcem povedať niečo ešte oveľa dôležitejšie.

To je moja jediná, a nemôžem ani povedať výčitka, lebo tým navrhujem niečo nové, nadštandardné: vyššiu morálku, bez ktorej nezvíťazíme nad týmto chaosom. Väčšina ľudí používa myslenie a jazyk na manipuláciu s druhými a odôvodnenie vlastných želaní; len menšina ich používa na to, aby dospela k pravde a menila podľa nej samých seba. Tí druhí by sa mali medzi sebou poznať, rozoznať a vytvoriť neformálne spoločenstvo, ktoré si uvedomí svoju identitu. Môžu si ponechať svoje etnické, náboženské, politické identity, ale nad tým sa prihlásia k tomu, čo platí pre všetkých a dovoľuje hovoriť aj s im podobnými z opačného tábora. Je to vôľa s čistým úmyslom hľadať spoločné dobro a vychovávať sa k cnostiam na to potrebným.

S tými ostatnými je zväčša stratou času komunikovať, lebo oni *chcú* veci nepochopiť, ako sa im to hodí. No tým, čo majú najvyšší cieľ, vyplynie iná morálka: nemôžeme si jeden o druhom vo svojich hlavách myslieť, čo nás prvé napadne alebo čo nám vyhovuje. Musíme si to konfrontovať a zistiť pravdu. Aby sme buď sami nezostávali v omyle, alebo druhého nenechávali v omyle. Pristúpením k tej vyššej morálke deklaruje vôľu k sebazdokonaľovaniu, čím si vyžadujeme počuť pravdu o sebe a nemáme nárok sa urážať. Nejde nám o náš príjemný pocit, ale o sebaaprekonanie kvôli tomu, čo nás presahuje.

Ak som vás precenil, týmto som to zistil, a presmerujem svoju energiu inde užitočnejším spôsobom.

S pozdravom, *Emil Páleš*